

REALIZĂRI ALE ARHEOLOGIEI ROMÂNEȘTI ÎN ULTIMELE TREI DECENII

În cadrul transformărilor revoluționare, care au avut loc în țară după 23 August 1944, cercetarea arheologică a cunoscut un avânt fără precedent. Acesta se datorează concepției și stilului de muncă imprimată de Partidul Comunist Român în toate domeniile de activitate. Cercetările arheologice s-au dezvoltat pe baza unui plan sistematic, care a avut în vedere toate regiunile țării și toate perioadele istorice. Au fost asigurate mijloace materiale și cadre corespunzătoare. În afară de centrele arheologice de la București, Cluj și Iași, activitatea arheologică a fost susținută de specialiști, în majoritate tineri, de la numeroasele muzee înființate în țară în anii puterii populare. Aplicarea concepției materialismului dialectic și istoric în interpretarea faptelor istorice a permis o înțelegere amplă a evoluției societății omenești din cele mai vechi timpuri și pînă în epoca feudală, ultima care constituie obiectul cercetării arheologice. Colaborarea cu specialiștii din țările vecine a favorizat înțelegerea fenomenelor istorice pe un plan mai general. Toate acestea explică rezultatele cercetărilor din România în ultimii treizeci de ani, rezultate care depășesc prin volum și calitate tot ceea ce se făcuse într-un secol mai înainte. Perioade întregi, despre care cu treizeci de ani în urmă nu știam nimic sau aproape nimic, sînt în prezent destul de bine precizate. Cunoașterea temeinică a realităților de pe teritoriul țării noastre dar și din țările înconjurătoare a permis urmărirea și înțelegerea fenomenelor istorice în cadrul larg al Europei sud-estice și, respectiv, integrarea istoriei patriei în istoria universală de-a lungul întregii evoluții, începînd cu istoria străveche.

În cele ce urmează vom prezenta pe scurt principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din ultimele trei decenii și numai pe acelea care aduc contribuții deosebit de importante la o mai bună cunoaștere a istoriei patriei.

În 1961 s-a descoperit la Bugiulești în bazinul Oltețului un complex de resturi fosile villafranchiene de la începutul cuaternarului. Anumite părți ale scheletelor unor animale zăceau îngrămădite, sugerînd ideea că au fost aduse acolo intenționat de ființe conștiente. Pe de altă parte unele oase lungi, sparte intenționat și formînd serii (asemănătoare unor descoperiri din Africa de Sud), pot fi considerate ca unelte foarte primitive ale unor strămoși ai omului.

În privința paleoliticului inferior, prin descoperirile de pe văile Dirjovului, Oltului (zona Slatina), Dîmbovicului, Mozacului, Argeșului (zona Pitești) se poate afirma că cele dintîi mijiri de viață omenească de pe teritoriul României datează de peste un milion de ani, dovedind prin aceasta că, datorită condițiilor optime de locuire din acele vremuri, pămîntul țării noastre a fost cuprins în zona în care s-au desfășurat etapele timpurii ale antropogenezei.

Paleoliticul mijlociu (musterianul), datat aproximativ între 80 000 — 40 000 î.e.n., a fost documentat în ultimele două decenii în peste 25 așezări fie de peșteră (Baia de Fier, Ohaba Ponor, Nandru etc.) fie în aer liber, îndeosebi pe terasele râurilor (Mitoc, Ripiceni, Boinești etc.). Dintre toate acestea, o importanță deosebită o prezintă așezarea de la Ripiceni-Izvor (jud. Botoșani) ale cărei depuneri musteriene depășesc grosimea de 5 m. Pe temeuri stratigrafice și tipologice s-au identificat mai multe faciesuri culturale, cum ar fi de pildă cel al musterianului tipic, de tehnică Levallois sau cel de tradiție acheuleană de tehnică Levallois din Moldova, musterianul denticulat din Dobrogea, musterianul de tehnică asemănătoare celei pontiniene cu unelte în bună parte din cuarțit din peșterile Carpaților meridionali.

Paleoliticul superior (circa 40 000 — 10 000 î.e.n.) a fost cercetat în ultimele două decenii în peste 100 de așezări. Cronostratigrafia și tipologia uneltelor de piatră descoperite au dus la concluzia că pe teritoriul României paleoliticul superior a fost reprezentat prin două mari culturi, cea aurignaciană și cea gravetiană și că nu se poate vorbi de un szeletian de tip central-european și nici de un solutrean și magdalenian de tip vest-european, așa cum s-a crezut cu decenii în urmă. Pe baza cercetărilor s-au putut defini aspecte regionale, ca de exemplu, aurignacianul bănățean (Românești, Tincova, Coșava) care făcea parte dintr-o zonă mult mai largă central europeană, cel din Țara Oașului (Boinești, Călinești, Remetea etc.), legat de zona est-central europeană, sau gravetianul din Moldova (grupul de așezări din bazinul Ceahlăului, Prutului și sud-estul Moldovei), care aparține marelui grup al gravetianului est-european.

Epipaleoliticul (circa 10 000 — 5 500) era necunoscut pe teritoriul României pînă acum două decenii. Cercetările făcute în acest răstimp pe baza descoperirilor din peste douăzeci de așezări, permit unele încheieri deosebit de interesante. Astfel, se poate afirma că la începutul postglaciarului, odată cu încălzirea treptată a climei și dispariția faunei glaciare și respectiv împutinarea vinatului mare, are loc divizarea în grupuri mai mici de vînători, pescari și culegători a triburilor gravetiene finale sau aurignaciene tardive, care în deplasările lor ajung la conviețuiri pe teritorii relativ restrînse, unde, pe lângă formele tradiționale, adoptă și unele tipuri noi de unelte și arme impuse de noile condiții de mediu. Acestei fărîmițări îi corespunde și o diversificare culturală, care, în cazul teritoriului României, se poate concretiza prin prezența mai mult sau mai puțin simultană a mai multor grupe umane. Astfel, în unele zone păduroase (de la Tincova, Românești, Lapoș), trăiau grupe ale căror unelte de cuarțit sau silex păstrează formele tipice uneltelor din paleoliticul superior final (aurignaciene tîrzii), pe culmile înalte ale Carpaților orientali (Scaune-Ceahlău, Bardosu-Bicaz Chei) locuiau vînători swiderieni, pe malul Dunării (la Porțile de Fier, Dubova) vînători-pescari romanello-azilieni, iar ulterior, tot în aceeași zonă (Ogradeva, Gura Văii, Schela Cladovei) vînători-pescari-culegători cu unelte de cuarțit și îndeosebi de os și corn (unele cu gaură pentru coadă, săpăligi etc.), unelte care prefigurează formele mai tîrzii, neolitice. Este interesant că locuitorii acestor din urmă colectivități s-au așezat pe locuri joase de marginea Dunării, pe un sol nisipos foarte lesne de răscolit. De asemenea, trebuie remarcat că în unele așezări din zona Porților de Fier (Dubova, Ogradeva) au fost descoperite,

recent, unele obiecte de os și corn decorate, care se încadrează în arta tipică acestor perioade, caracterizată prin geometrism și schematism. În sfârșit, în regiunile de șes, deal sau munte (Sita Buzăului, Castanda, Erbiceni, Ripiceni) au locuit grupele tardenoaziene care au dăinuit, se pare, pînă tîrziu, spre începuturile neoliticului.

În raport cu paleoliticul și epipaleoliticul, epoca neolitică sau neoneolitică (circa 5500 — 2500 î.e.n.) ilustrează un mare salt calitativ în evoluția umanității. Atunci apar acele activități productive care vor continua, perfecționîndu-se necontenit, constituind și în zilele noastre resursele de hrană ale societății: cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Dacă la acestea adăugăm perfecționarea tehnicii de șlefuire a uneltelor de piatră, inventarea ceramicii și a războiului de țesut, apare foarte îndreptățită denumirea de „revoluție neolitică”, pentru schimbările esențiale din viața societății odată cu epoca neolitică.

Rezultatele cu totul remarcabile ale cercetărilor arheologice inițiate în 1949 în toate regiunile țării ne dau în prezent o imagine concretă asupra celor trei milenii de viață neo-eneolitică de pe teritoriul României.

Unele tendințe de neolitizare pe baza evoluției fondului local, epipaleolitic, nu pot fi contestate (Schela Cladovei). Cert este că primele culturi cu caractere neolitice clar conturate sînt de proveniență sud-estică.

Cea mai veche cultură neolitică de pe teritoriul României este cultura *Criș-Starčevo*, care, originară din Asia Anterioară, s-a extins și a ocupat o bună parte din zona centrală a Peninsulei Balcanice și apoi peste Dunăre cuprinzînd aproape întreg teritoriul României, cu excepția Munteniei de răsărit și a Dobrogei. Ceramica caracteristică culturii *Criș-Starčevo* cu suprafața lustruită și pictată derivă direct din culturile vechi neolitice din Grecia și Asia Mică. Recentele descoperiri de la Schela Cladovei (Mehedintși), Gura Baciului (Cluj) și Cîrcea (Dolj) pun probleme noi cu privire la raportul dintre cultura *Criș* și cultura anterioară, vechimea și respectiv căile de pătrundere ale populației neolitice din sud.

Mai tîrziu pătrund în Moldova și Transilvania triburile culturii ceramicii liniare, originare din Europa Centrală, care ocupă regiuni populate anterior de purtătorii culturii *Criș*. În ultimii ani a fost documentată pătrunderea culturii ceramicii liniare spre sud pînă la rîul Ialomița cu infiltrații pînă la București, în așezarea de la Dudești. În această zonă centrală a Munteniei a fost identificată cultura *Dudești*, dezvoltată probabil pe un fond local (*Criș*) dar cu influențe sudice, care se manifestă prin ornamentarea cu caneluri fine. Motivele incizate din cultura *Dudești* vor fi preluate de cultura *Vădastra*.

Dinspre sud-vest pătrund în Banat și Oltenia triburile culturii *Vinča*, care pun capăt evoluției culturii *Criș*. Înaintînd în Transilvania o parte a acestor populații creează printr-o evoluție deosebită, cultura *Turdaș*. Complexul *Vinča-Turdaș* se caracterizează prin ceramica ornamentată cu pliseuri. Triburile *Vinča* s-au învecinat pe linia Oltului cu triburile culturii *Dudești*. Ulterior, în sud-estul Olteniei pătrund triburi ale culturii *Dudești* care în evoluția lor dau naștere culturii *Vădastra*.

În nord-vestul României pătrunde, spre sfîrșitul primei faze a culturii *Vinča*, cultura *Tisa*, născută din altoirea elementelor culturii liniare pe vechiul fond *Criș*.

Cea mai veche cultură neolitică cunoscută pînă acum în Dobrogea este aceea denumită de tip Hamangia, identificată în 1952. Ornamentarea ceramicii și statuetele de lut din așezările culturii Hamangia arată limpede originea sa anatoliană.

Cercetările de pînă acum n-au reușit să precizeze în Dobrogea existența unor culturi neolitice corespunzătoare ca vreme culturilor Criș și Dudești. Cultura Hamangia evoluează paralel cu cultura Boian din Muntenia, iar cultura Boian urmează culturii Dudești. Între anii 1954—1957 a fost cercetată, la Cernavoda, prima necropolă neolitică din România. Au fost descoperite peste 400 de morminte de înhumăție avînd ca inventare vase, statuete, topoare și podoabe specifice culturii Hamangia.

Cercetările făcute în ultimii 30 de ani cu privire la cultura Boian, care era cunoscută anterior, au permis precizarea fazelor evoluției sale și a raporturilor cu culturile învecinate. Săpăturile făcute în așezarea de tip Boian de la Radovanu ne oferă imaginea unei întregi așezări în cele patru etape ale existenței sale. În anii 1961—1973 a fost cercetată la Căldăraru (Cernica) lîngă București a doua mare necropolă neolitică din România aparținînd unei populații din prima fază a culturii Boian. A fost precizat conținutul și periodizarea culturii Precucuteni din Moldova și sud-estul Transilvaniei născută pe fondul culturii ceramicii liniare, asupra căruia s-au exercitat mai multe influențe, în special ale culturii Boian.

Cercetările făcute în Transilvania centrală și de sud au adus noi precizări cu privire la culturile cu ceramică pictată central-transilvănene : Lumea Nouă și Petrești.

S-a ajuns la o mai bună cunoaștere, deși nu completă, a culturii Gumelnița, dezvoltată pe fondul Boian și sub influențe sudice, precum și a culturii Sălcuța, îndeaproape înrudită cu cultura Gumelnița.

A fost aprofundată cercetarea culturii Cucuteni dezvoltată organic pe fondul Precucuteni care a primit unele elemente ale culturii Petrești din Transilvania și Gumelnița din Muntenia. S-a mai precizat zona de formare a culturii Cucuteni, care a cuprins sud-vestul Moldovei și sud-estul Transilvaniei, și etapele evoluției sale. Au fost cercetate în întregime două așezări cucuteniene (la Hăbășești și la Trușești).

O problemă mult discutată și insistent cercetată în ultimii 25 de ani a fost aceea a sfîrșitului eneoliticului și a perioadei de tranziție la epoca bronzului.

Cu 30 de ani în urmă se credea că între culturile eneolitice Sălcuța și Petrești, pe de o parte și începutul epocii bronzului, pe de altă parte, se interpune doar cultura Coțofeni, iar după cultura Gumelnița urma în Muntenia cultura Glina de la începutul epocii bronzului. Se considera că în estul și sudul României între culturile eneolitice Cucuteni și Gumelnița și începutul epocii bronzului există doar o scurtă perioadă de tranziție (1900—1800 sau 1800—1700 î.e.n.) din care datează o serie de morminte tumulare cu ocră ale unor populații de păstori veniți din stepele nord-pontice. Cercetările din ultimii 20 de ani au modificat radical înțelegerea acestei perioade. Astfel s-a precizat că în aceeași vreme în care în așezările de tip Cucuteni pătrund elemente de stea documentate prin ceramica de tip C, originară din nordul Mării Negre, aproximativ în faza Cucuteni A—B, în Dobrogea și în Cîmpia Munteniei, pătrund triburile culturii Cerna-

voda I, ocupînd astfel o zonă locuită anterior de populații ale culturii Gumelnița care s-au deplasat spre vest și în zona de dealuri a Munteniei. Triburile culturii Cernavoda I au avut așezări întinse și de durată. Un nou val de triburi răsăritene purtătoare ale culturii Usatovo pătrund spre sfîrșitul culturii Crenavoda I în zona gurilor Dunării iar de acolo, peste Dobrogea, departe în Peninsula Balcanică. Curînd după aceea în zona Dunării de Jos sînt semnalate, pe la circa 2500 î.e.n., influențe sudice, elemente caracteristice în ultimele etape ale primului strat de la Troia. În Dobrogea și estul Munteniei pătrunde o nouă populație, originară probabil din Moldova, cu o ceramică specifică atribuită culturii denumită Cernavoda II. Concomitent, mai la vest, în Oltenia și vestul Munteniei pe baza culturilor Sălcuța, Gumelnița și Cernavoda la care se adaugă și influențele sudice de tip Troia I, apare o nouă sinteză, cultura Cernavoda III. Într-o etapă mai evoluată triburile culturii Cernavoda III ocupă sudul Munteniei și Dobrogea. Denumirea celor trei culturi Cernavoda I, II, III a fost dată în urma săpăturilor efectuate între anii 1956—1971 la Cernavoda unde au fost identificate pentru prima dată așezări care au definit cele trei culturi. Cercetările menționate mai sus arată că între sfîrșitul culturii Gumelnița din Muntenia și Dobrogea și apariția culturii Glina din Muntenia a existat o lungă perioadă de timp. Cultura Cernavoda I — care evoluează paralel cu cultura Cucuteni din Moldova și cu culturile Gumelnița din vestul Munteniei și Sălcuța din Oltenia — aparține încă epocii eneolitice. Începutul perioadei de tranziție, marcat de primele influențe egeene, datează din jurul anului 2500 î.e.n. În această perioadă evoluează culturile Cernavoda II și III pînă spre apariția culturii Glina, care marchează începutul epocii bronzului în jurul datei de 1800 î.e.n.

Mai puțin clară este evoluția culturală în perioada de tranziție din Moldova. Este probabil că această provincie mai puțin afectată de influențele sudice, egeene și mai strîns legată de stepele nord-pontice a avut o evoluție deosebită în care trăsăturile proprii eneoliticului au avut o mai lungă durată după cum pare a reieși din recente săpături de la Foltești. În jumătatea nordică a Moldovei evoluează cultura Horodiștea, iar dinspre nord pătrunde cultura amforelor sferice cu înmormintări în ciste de piatră.

Cercetările din ultimul deceniu au arătat că și în Transilvania, Banat și vestul Olteniei, între culturile Sălcuța, Petrești și Tiszapolgar pe de o parte și Coțofeni pe de altă parte a evoluat într-o perioadă corespunzătoare culturii Cernavoda I, și parțial a culturii Cernavoda III, un complex cultural format pe baza culturilor eneolitice locale mai sus amintite, ca o consecință a evenimentelor de la Dunărea de Jos și chiar a unor sporadice pătrunderi de populații răsăritene în Transilvania (complexul Băile Herculane—Cheile Turzii).

Indoeuropeanizarea spațiului carpato-dunărean a fost considerată aproape exclusiv ca o consecință a pătrunderii triburilor de păstori răsăriteni care foloseau ceramica ornamentată cu imprimări ale șnurului, fapt petrecut în perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului. Documentarea actuală arată clar că în perioada respectivă au avut loc pătrunderi de populații răsăritene dar că fondul etnic și cultural de bază l-a constituit în procesul indoeuropeanizării populația locală eneolitică. Trebuie remarcat, de asemenea, aportul periodic al culturilor mai avansate din sudul gegeo-anatolian.

Începutul epocii bronzului în România rămâne în continuare destul de puțin cunoscut cu excepția zonelor în care este documentată cultura de tip Glina (Muntenia și Oltenia) și varianta sa regională Schneckenberg (din sud-estul Transilvaniei). Recent în împrejurimile orașului Miercurea Ciuc au fost identificate așezări caracterizate prin ceramică cu forme și ornamente specifice. Această nouă cultură denumită de tip Jigodin are unele elemente comune cu cultura Glina, dar principala trăsătură care o caracterizează, ornamentarea ceramicii cu impresiuni ale șnurului, are cele mai bune analogii în Boemia. Pentru Transilvania centrală și sudică cel mai timpuriu aspect al epocii bronzului este aspectul Coțofeni-Cilnic (cu Furchenstichkeramik) iar pentru vestul României descoperirile de tip Nyírség și cele cu ceramică striată (Strichverzierterkeramik). Asemenea ceramică este caracteristică fazei de început a unor culturi: Otomani, Periam-Pecica și Wietenberg, care se vor individualiza ca atare în bronzul mijlociu. Tot în perioada timpurie a epocii bronzului își face apariția și cultura de tip Monteoru.

Mult mai bine cunoscută datorită cercetărilor inițiate în 1949 este perioada mijlocie a epocii bronzului. În afară de descoperirea a două culturi necunoscute anterior, Verbicioara în Oltenia și Banat, Costișa în jumătatea de nord a Moldovei, s-au făcut descoperiri deosebit de importante pentru cunoașterea acestei perioade în așezări și necropole ale culturilor Otomani, Wietenberg, Monteoru, Tei și Gîrla Mare. Perioada se remarcă prin mai multă stabilitate, care a permis un nivel de viață ridicat, cu așezări întinse de lungă durată, dezvoltarea metalurgiei bronzului și aurului și a producției ceramice ornamentate cu un deosebit rafinament. Cercetările au arătat în structura culturilor bronzului mijlociu în afară de o serie de importuri din lumea miceniană, influențe culturale miceniene care au fost adoptate de populațiile din spațiul carpato-balcanic într-o manieră proprie.

Evoluția culturală din ultima etapă a epocii bronzului (secolele XIV — XIII î.e.n.) a fost afectată de unele deplasări de populații. Astfel în secolul al XIV-lea în Dobrogea și sud-estul Munteniei pătrund populații din stepele nord-pontice, care evoluează apoi independent în cadrul culturii de tip Coslogeni recent identificată. Influențele aceluiași populații nord-pontice asupra culturilor Monteoru și Costișa din Moldova determină o nouă sinteză culturală, cultura Noua, care se extinde și în podișul Transilvaniei. Atît cultura Coslogeni cît și cultura Noua sînt îndeaproape înrudite cu cultura de tip Sabatinovka din nordul Mării Negre. Mișcările triburilor „culturii mormintelor tumulare” de la Dunărea mijlocie afectează evoluția culturilor din vestul României fără a reuși însă să le disloce. Mai evidente sînt influențele „culturii mormintelor tumulare” asupra culturii Vatina din Banat. Aceleași evenimente par a explica pătrunderea unor grupuri ale populațiilor culturii Gîrla Mare în Oltenia, în aria culturii Verbicioara iar pe valea Dunării chiar mai departe spre răsărit. Pentru aceeași perioadă (secolul al XIV-lea) în sudul Munteniei, în zona orașului Zimnicea, a fost recent documentată o nouă cultură denumită Zimnicea-Plovdiv, de caracter balcanic, care se întinde pînă în valea Mariței. Față de dubla presiune din est (cultura Coslogeni) din vest (de dincolo de Porțile de Fier) asistăm la o fuziune a culturilor și respectiv a populațiilor Gîrla Mare (de la est de Porțile de Fier), Verbicioara și Tei.

În aspectul cultural nou format corespunzător fazelor IV și V ale culturilor Verbicioara și Tei se remarcă de asemenea asimilarea unor elemente balcanice de tip Zimnicea-Plovdiv.

În părțile de vest se constată o evoluție continuă pe fondul culturilor Otomani, Vatina și în parte Gîrla Mare (la vest de Porțile de Fier), evoluție care face să se întrevadă acel salt calitativ care se va produce în jurul datei de 1200 î.e.n., cînd vom putea vorbi de primele culturi de caracter hallstattian. Apariția acestor culturi coincide cu momentul maximei dezvoltări a metalurgiei bronzului, dar și cu apariția primelor obiecte de fier. Pe fondul culturilor Otomani și Vatina apar primele culturi hallstattiene timpurii respectiv Gava și Susani, avînd ca o caracteristică comună ceramica neagră, lustruită, canelată, iar pe fondul culturii Gîrla Mare, cultura Insula Banului cu ceramică asemănătoare primelor două culturi, dar deosebită printr-o bogată ornamentare, realizată prin imprimare, cu motive preluate direct din cultura Gîrla Mare. Cele două complexe hallstattiene timpurii (cu ceramică canelată și cu ceramică imprimată) vor avea o extraordinară putere de expansiune. Astfel curînd după formare, constatăm pătrunderea lor pe teritorii întinse spre est și sud-est. În Transilvania de sud-est pătrunde aspectul Reci, originar probabil din Banat. Cultura Gava se extinde în Transilvania, Moldova și pînă pe Nistrul Superior unde evoluează apoi independent, sub forma culturilor Mediaș și respectiv Holigrady. Cultura Susani pătrunde în Oltenia. Cultura Insula Banului cu ceramica sa imprimată se extinde pînă în valea Mariței. Un aspect înrudit apare la Pșenicevo în apropierea orașului Novazagora. Prima cultură hallstattiană timpurie din Dobrogea denumită de tip Babadag este foarte asemănătoare cu aceea documentată la Pșenicevo.

În Moldova apare cultura de tip Brad-Cozia, care are cele mai bune analogii în cultura de tip Insula Banului din zona Porților de Fier. Influențe ale culturii Brad-Cozia au fost sesizate în cultura Ciornîles de pe Niprul mijlociu. Toate aceste culturi se înscriu în perioada hallstatt timpurie (Reinecke A și B).

Numai sumara expunere a situației din perioada tîrzie a epocii bronzului și cea timpurie a epocii fierului din spațiul carpato-danubian oferă imaginea unor mari transformări, deplasări și întrepătrunderi de populații. La capătul acestor transformări, în Hallstattul timpuriu, procesul de formare al marelui grup etnic tracic era încheiat. Cunoașterea culturilor din spațiul carpato-balcanic la sfîrșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului ne permite în prezent să precizăm participarea acelor populații la mișcările cunoscute sub denumirea de „marea migrație egeeană” din secolele XIII — XI î.e.n. Materialele de tip Tei descoperite în Macedonia și la Troia, cele de tip Gîrla Mare în Grecia, altele de tip Zimnicea-Plovdiv în Macedonia și la Troia, ceramică canelată hallstattiană timpurie de tip ardelenesc în Macedonia și în Grecia, ceramică imprimată ca aceea de la Pșeniceva și Babadag în nivelul VII B₂ de la Troia, sînt dovezi evidente în această privință. Cele arătate constituie rezultate ale cercetărilor arheologice românești exclusive din ultimii 15 ani.

În continuare, în Hallstattul mijlociu (circa 750 — 600 î.e.n.) asistăm la o uniformizare culturală, consecință a mobilității triburilor, a căror ocupație predominantă era păstoritul. În spațiul carpato-balcanic se formează complexul cultural Basarabi, caracterizat prin ceramică bogat

ornamentată cu motive-variate realizate prin incizii și excizii. În această perioadă se intensifică folosirea fierului. Numeroase obiecte de harnașament arată pe de o parte utilizarea calului la călărie, iar pe de altă parte pătrunderea unor piese specific răsăritene într-o perioadă prescitică. În aceeași vreme apar pe litoralul Mării Negre primii coloniști greci. În partea de vest a Olteniei sînt sesizate unele infiltrări illirice.

În perioada următoare (Hallstatt D, circa 600 — 500/300 î.e.n.), din complexul Basarabi se formează mai multe grupe înrudite, cu specific regional, dintre care mai bine cunoscute sînt grupele Ferigile, din zona subcarpatică a Olteniei și Munteniei și Birsești, din sud-vestul Moldovei. Culturile din această perioadă documentate, în special, prin mormintele tumulare de incineratie, au o coloratură scitică, care se limitează însă numai la armament și la piesele de harnașament. De o pătrundere de populații scitice nu poate fi vorba cu excepția unui grup — sciți sau agatirși — situat în bazinul superior al Mureșului, caracterizat prin morminte de înhumatie, grup care în secolul al V-lea î.e.n. este deplin asimilat.

În podișul central moldovenesc a fost identificată o serie de mari cetăți de pămînt și piatră (Stîncești, Moșna, Cotnari etc.), construite de populația tracică locală împotriva primejdiei scitice. Acestea datează din secolele VI—III î.e.n. În zona de sud-vest a teritoriului României descoperirile arată în mediul tracic local unele influențe illirice.

Reluarea săpăturilor de la Histria, în 1949, cu un colectiv de cercetători numeros, a redeschis problematica prezenței coloniștilor greci pe litoralul marin al țării noastre, a amplorii fenomenului colonizării elene și a importanței sale istorice în transformările din sinul societății geto-dacice. Săpăturile de la Histria au dus la dezvelirea unor monumente valoroase în cuprinsul orașului însuși (zona templelor, sistemul de fortificații, așezarea civilă, cimitirul tumular) precum și a unei surprinzător de bogate arhive epigrafice, grație căreia istoricii români au putut reconstitui cîteva dintre capitolele istoriei Histriei. Inscriptiile de la Histria au oferit informații și asupra formațiunilor politice getice, precum și numele unor conducători politici ale acestora. În afara orașului, săpăturile arheologice s-au extins și asupra teritoriului controlat de cetatea Histria, identificîndu-se, de-a lungul coastei, pînă în apropierea Deltei Dunării, o serie de așezări rurale sau cimitire (Corbul de Jos, Vadu, Tariverde, Sinoe, Capul Doloșman, Sarinasuf), unde resturile arheologice dezvăluie ceva din istoria raporturilor dintre coloniștii greci și localnici. De asemenea, cercetările inițiate la Callatis și la Tomis au scos la lumină, pentru prima dintre acestea, opulența din perioada greacă, pentru cea de a doua, vechimea ei, care urcă pînă în veacul al VI-lea î.e.n.

Aceste studii au dus la cunoașterea uneia dintre sursele de formare ale civilizației getice de tip Latène și anume aceea a contribuției cetăților grecești.

Procesul de dezvoltare internă la care se adaugă influențele culturii superioare grecești și sud-trace determină în cursul secolului al V-lea î.e.n., în regiunile extra carpatice, trecerea la a doua epocă a fierului (Latène). Progresul economic manifestat prin dezvoltarea agriculturii, metalurgiei fierului, folosirea tot mai intensă a roții olarului și a altor meșteșuguri se manifestă pe plan social prin consolidarea aristocrației tribale. La descoperirile mai vechi care atestau existența unor

căpetenii tribale, se adaugă în ultimii ani inventarele mormintelor de la Peretu (Teleorman) și Găvan (Brăila) precum și tezaurul de la Cucuteni-Băiceni (Iași) formate din obiecte de aur și argint ; în afară de semnificația lor pe plan social acestea ilustrează nivelul înalt din punct de vedere tehnic și artistic al meșteșugarilor traco-geți.

Cercetările făcute în ultimii ani în necropole din regiunile extracarpatică la Zimnicea, Satu Nou, Canlia, Enisala, Murighiol, Brăilița, Slobozia, datînd din secolul IV — III î.e.n., documentează ritul și ritualul funerar și cultura unitară a geților.

În Transilvania, începe să fie tot mai bine cunoscută perioada premergătoare înfloririi culturale și ridicării politice din timpul lui Burebista. Prin cercetarea unor așezări și necropole a fost pusă în evidență pe de o parte cultura autohtonă din secolele IV — III î.e.n., adesea de caracter mixt daco-celtic, iar pe de altă parte, prin cercetările din necropolele de la Ciumești, Sanislău, Tărian, Fintinele etc. s-a precizat prezența celților și s-au clarificat unele probleme privind cronologia și aria de răspîndire a acestora pe teritoriul României. Pe acest temei geneza culturii autohtone de tip Latene din Transilvania poate fi azi mai bine urmărită.

Rezultate deosebit de importante pentru cunoașterea istoriei dacilor din Transilvania ne-au oferit cercetările făcute în ultimele trei decenii în Munții Orăștie. Pe Dealul Grădiștea, la Piatra Roșie, Blidaru, Fetele Albe și în alte puncte au fost scoase la iveală monumente de arhitectură militară și religioasă, precum și complexe de locuire și de caracter economic, excepționale prin tehnica lor de construcție și prin bogăția materialelor adăpostite. În afara acestei zone au mai fost cercetate în sud-vestul Transilvaniei și alte cetăți de piatră (Tilișca, Căpîlna, Bănița), care par a fi făcut parte din sistemul de apărare al Sarmizegetusei dacice. Dacă în privința vechimii și a rolului politic al cetăților din Munții Orăștie există încă păreri contradictorii, cercetătorii sint totuși unanimi în a vedea aici centrul religios al lumii geto-dace, unde ar trebui localizat muntele Kogation, menționat de Strabo.

Revenind la regiunile extracarpatică trebuie să remarcăm amploarea săpăturilor făcute în ultimii 30 de ani în așezările geto-dace de epocă „clasică”. Înainte de toate merită a fi menționate săpăturile de la Popești pe Argeș, urmate de cele de la Cetățeni, Ocnîța, Polovragi, Poiana, Bitca Doamnei, Bradu, Răcătău, Cîrlomănești, Radovanu etc. În aceste așezări, în mare parte centre tribale sau unional tribale importante (*davae*), se reflectă unitatea deplină a culturii geto-dace în perioada de maximă înflorire a sa din secolele I î.e.n. — I e.n., unitate ce nu exclude manifestări de originalitate regională. Recente descoperiri făcute în așezarea de la Ocnîța atestă pentru secolul I î.e.n., cunoașterea scrierii și folosirea concomitentă a alfabetului grec și latin.

Cercetările numismatice confirmă mărturiile datelor arheologice. După mai bine de două secole de monetărie autohtonă cu tipuri bine definite, bătute și folosite la nivelul unui trib sau a uniunii tribale, geto-dacii ajung, în secolul I î.e.n., la folosirea unei monede cvasi-unice. Este vorba de denarul roman importat sau de imitațiile sale locale alături de care au continuat să circule și unele monede străine cum ar fi cele din Apollonia, Dyrrachium, Thasos etc.

Am semnalat mai sus identificarea și cercetarea marilor cetăți de pământ din podișul central moldovenesc. Aceste cetăți ale populației autohtone și-au încetat existența în legătură cu pătrunderea bastarnilor, a căror cultură materială a fost pentru prima dată identificată în necropola cu urne negre de pe Dealul Teilor de la Poienești. Cultura Poienești-Lukașevka este astăzi mai bine cunoscută pe baza săpăturilor din așezări (Lunca Ciurei, Sorogari, Botoșana, Ghelăești). Recent, la Borosești, jud. Iași, alături de așezarea în curs de cercetare, a fost descoperită o nouă necropolă bastarnă. Pe teme arheologic originea germanică a bastarnilor poate fi astăzi în chip convingător argumentată, eliminându-se astfel confuziile izvorite din impreciziunile sau erorile unor surse antice.

Pentru vestul țării, mai puțin revelatoare sînt rezultatele cercetărilor din Banat în timp ce harta Crișanei poate fi azi punctată cu destul de numeroase descoperiri geto-dace, cum ar fi cele de la Berindia, Clid sau Tășad. În sfîrșit, nu trebuie omis să subliniem faptul că la progresul cunoașterii arheologice a geto-dacilor au contribuit și cercetătorii din țările vecine, care au dezvelit și studiat unele monumente importante ale culturii geto-dace, cum ar fi Butuceni, Hamska, Nezvisko, Orlovka (U.R.S.S.), Zemplin (Cehoslovacia), Budapesta — Taban și alte așezări dacice din estul Ungariei, Židovar (Iugoslavia) și altele din Bulgaria de nord.

Încercînd să sintetizăm, și, evident, simplificînd lucrurile, putem spune că prin cercetările din ultimii 30 de ani s-a ajuns la o serie de concluzii generale, împărțite de cei mai mulți dintre cercetători. Astfel, se apreciază că apariția culturii de tip Latène la geto-daci s-a produs la momente diferite în diferitele zone locuite de aceste triburi, în funcție de ritmul lor diferit de dezvoltare și de acțiunea specifică a factorilor externi (grecesc, sud-tracic, scitic, celtic). Aceasta a dus la unele particularități regionale, dar nu a putut anihila unitatea etno-culturală a geto-dacilor, atât de pregnantă în perioada secolelor I î.e.n. — I e.n. În ajunul cuceririi romane, geto-dacii au cunoscut cel mai înalt nivel de înflorire economică și culturală, ajungînd foarte aproape de pragul civilizației. Cucerirea romană a întrerupt această dezvoltare normală, dar nu și firul continuității autohtonilor pe aceste meleaguri. Așa cum o arată multe descoperiri din teritoriul provincial (Soporul de Cîmpie, Obreja, Locusteni, Eșisala) populația geto-dacă a supraviețuit cuceririi, păstrîndu-și o însemnată parte a patrimoniului ei cultural.

Problema penetrației și a ocupației romane, aceea a procesului de romanizare a populației dacice, a fost una dintre cele cercetate cu prioritate. O serie de monumente epigrafice au completat istoria raporturilor dintre Roma și populațiile locale, getice și dacice, permițînd astăzi redactarea unor importante studii cu privire la politica romană în sud-estul Europei. Pe de altă parte, amplele lucrări desfășurate nu numai în inima regatului lui Burebista și a lui Decebal, ci pe întreg cuprinsul lumii dacogetice au scos la lumină stadiul avansat în care se găsea civilizația materială și spirituală a strămoșilor noștri.

Astfel momentul crucial al conflictului armat dintre Traian și Decebal, unul dintre punctele cheie ale debaterii privind procesul romanizării, a putut fi abordat dintr-un unghi nou de vedere și pe un front larg de cercetare. S-a procedat deci la o nouă interpretare a acelor faimoase „istorii ilustrate” ale războaielor dacice care sînt Columna Traiană și reliefulurile

monumentului triumfal de la Adamclisi, atît pe plan strict arheologic (datarea definitivă în vremea lui Traian a acestuia din urmă), cît și istoric : citirea acestor monumente cu ajutorul mărturiilor literaturii antice a dus la identificarea unei faze dobrogene a campaniilor lui Traian.

Pe de altă parte, prin ample săpături în ruinele castrelor, orașelor și satelor din noua provincie romană Dacia s-a căutat precizarea caracterului civilizației romane, implantate pe o bună parte din teritoriul țării noastre. Au apărut astfel o serie de aspecte noi ale acestui fenomen, amplu și multilateral începînd cu urmele materiale ale vieții cotidiene (ceramică, podoabe, locuințe, rituri funerare), pînă la cele ale suprastructurii politice, sociale și spirituale (organizarea politică a provinciei, precum și organizarea ei militară, urbanism, artă, religie etc.). Se pot enumera aici cîteva dintre săpăturile cele mai importante, care au dus la progresul cercetărilor, ca cele de la Ulpia Traiana-Sarmizegetusa, Napoca, Apulum, Potaissa, Tibiscum, pentru Transilvania și Banat, cele de la Sucidava și Romula în Oltenia. Trebuie de asemenea semnalate cercetările întreprinse în numeroase castre de pe valea Oltului sau de pe granița imperială din Transilvania. Astfel s-au cercetat castrele de la Mehadia, Micia, Bologa, Buciumi, Gilău, Gherla, Orheiul Bistriței, Sighișoara, stabilindu-se fazele de construcție și trupele care le-au ocupat. S-au efectuat sondeaje în castrele de la Inlăceni, Sânpaul, Sărățeni, Războieni, Boița, Hoghiz, Teregova, Ighiu, Homorod. Pe *limes alutanus* s-au efectuat intense cercetări la Slăveni, Stolniceni, Arutela, Rădăcinești, Bumbești. În sfîrșit trebuie semnalate săpăturile din castrele zonei subcarpatice a Munteniei, Jidava, Rucăr, Tirgșor, Pietroasele.

Paralel cu această direcție de cercetare, s-a trecut la studiul formelor în care populația dacică își ducea existența, după cucerirea romană, în cadrul provinciei imperiale și în afara acesteia (dicii liberi). S-a urmărit atît permanența vechii tradiții, dar și transformările petrecute odată cu introducerea noii civilizații standardizate romane. Au fost atacate cîteva așezări rurale din această epocă, la Obreja, Archiud, Porumbenii Mici și Slimnic, constatîndu-se continuitatea populației locale pe tot timpul existenței provinciei romane. Săpăturile dintr-o serie de necropole (Alba Iulia, Porolissum, Soporul de Cimpie, Cașoț, Calbor, Cinciș) au dus la diferențierea obiceiurilor funerare ale populației autohtone de acelea ale coloniștilor sau ale populațiilor strămutate în Dacia de către administrația romană.

Aceleași au fost, în linii mari, și obiectivele arheologiei românești în cercetarea perioadei romane a istoriei Dobrogei, unde vechile orașe grecești de pe litoral, puternic înriurite de Roma, continuau să întrețină spiritul civilizației elene în această regiune. Lucrările efectuate în aceste orașe au dus la cunoașterea poziției lor istorice în cadrul imperiului. Ne referim în primul rînd la neașteptatele rezultate obținute la Tomis, unde cei 30 de ani ai puterii populare au dus la descoperirea unor monumente deosebit de valoroase arhitectonice și sculpturale, fala noului și bogatului muzeu arheologic din Constanța. De mare importanță a fost de asemenea redeschiderea șantierului arheologic de la Tropaeum Traiani (Adamclisi) și începerea unor ample operații de restaurare atît a cetății cît și a monumentului triumfal.

Cercetarea liniei de fortificații romane de pe linia Dunării, a castrelor și a cetăților de la Sacidava, Capidava, Dinogetia, Noviodunum, unele avînd ruine relativ bine conservate, au permis identificarea caracterului specific al romanizării acestei provincii.

Cercetarea arheologică în Dobrogea secolelor IV — VI e.n. a dus la efectuarea de săpături îndelungi în unele din orașele antichității tîrzii ca Histria, Tropaeum, Tomis, Callatis, Dinogetia, Capidava, cît și pe malul stîng, în cetăți — capete de pod —, pentru studierea gradului de civilizație și cultură al populației autohtone, a trăsăturilor specifice ale societății urbane din aceste regiuni, sub multiple aspecte: etnic, social-economic, sub raportul artei construcțiilor, artistic și ideologic. S-a scos în evidență pe lîngă latura militară caracteristică acestei zone de margine a imperiului, mai ales importanța studierii orașelor și așezărilor militare de tip urban ca centre de producție și de schimb, precum și rolul lor în transformarea relațiilor social-economice de clasă în funcție de raporturile dintre clasa dominantă și cea exploatată. Cercetările arheologice au scos la lumină o bună parte a sistemului fortificat defensiv și ponderea mare a aparatului militar pentru menținerea liniei de apărare de la Dunăre, ca primă pavază a capitalei imperiului, orașul Constantinopol. Mărturiile arheologice scoase la iveală cu mîgală din ruinele orașelor și cetăților dezgropate cît și din necropolele lor au dezvăluit nivelul înalt de civilizație și cultură atins de civilizația romană, atestată prin inscripții, edificii laice și de cult, fortificații, unelte și obiecte de podoabă și de port, creații rodnice ale geniului creator al unei culturi străvechi. Dovezile materiale smulse pămîntului sînt concludente și au îndreptățit concluzii, după care societatea din epoca romană tîrzie de la Dunăre, compusă îndeosebi din vorbitori de limbă latină, se afla în perioada de tranziție de la antichitate la evul mediu timpuriu, sub raport social-economic, iar sub raport etnic și lingvistic se afla de asemenea în prefacere (după cum dovedesc inscripțiile din vremea tîrzie, scoase din săpături), căpătînd o nouă etnicitate romanică, aflată în devenire, bine conturată deja la sfîrșitul secolului al VI-lea și începutul celui de-al VII-lea, cînd căderea limesului de apărare a imperiului sub presiunea triburilor slave în migrație avea să modifice radical cadrul istoric de formare a limbii și poporului român.

În paralel cu studierea centrelor urbane civile și militare, s-au făcut cercetări și în teritoriile rurale ale orașelor și cetăților antice din Dobrogea (în teritoriul Histriei, Capidavei) spre a se surprinde și trăsăturile specifice ale culturii lumii rurale, puternic influențată de orașe. Aceste cercetări sînt totuși la început și abia de acum înainte centrul de greutate al cercetării arheologice a secolelor IV — VII e.n. va fi mutat în hinterlandul așezărilor urbane, pentru descifrarea și precizarea unor trăsături definitorii importante privind individualitatea romanității răsăritene și a populațiilor de migratori, aduse în imperiu, și care au fost romanizate.

Un moment important în cercetarea arheologică l-a constituit înființarea secției medievale a Institutului de arheologie din București pentru studierea epocii mileniului I e.n. și a feudalismului.

Cercetările arheologice privind epoca mileniului I. e.n. au avut în trecut un caracter izolat și sporadic.

Pentru reconstituirea arheologică și istorică a perioadei de trecere la feudalism a fost concepută o cercetare sistematică, care a îmbrățișat

întreaga problematică a mileniului I e.n. În mai puțin de 30 de ani s-a ajuns ca o perioadă aproape necunoscută să fie reconstituită din punct de vedere arheologic și social-istoric, rezultatele obținute constituind o contribuție originală a arheologiei românești.

Cercetarea s-a concentrat cu precădere asupra studierii problemei continuității etnice și culturale a dacilor și daco-romanilor, în condițiile stabilirii pe teritoriul nostru a diferitelor valuri migratoare sau nomade, a modului în care acestea au influențat procesul de etnogeneză a românilor precum și a factorilor de romanizare.

Problema dacilor liberi din secolul al III-lea e.n. și a raporturilor acestora cu sarmații a făcut obiectul unor ample cercetări în cadrul cărora analiza izvoarelor scrise și a materialului arheologic a avut ca rezultat reconstituirea culturii materiale și spirituale a carpo-dacilor, continuitatea și participarea lor la etnogeneza românilor. Separarea elementelor de cultură materială sarmatică a dus la stabilirea rolului avut de factorul alogen în secolul al III-lea e.n. Au fost de asemenea studiate formele specifice pe care le-a îmbrăcat fenomenul romanizării asupra teritoriului extra-carpatic, după părăsirea provinciei Dacia (descoperirile de la Chilia, Militari, Tirgșorul Vechi, Mătășaru, Dulceanca în Muntenia, Poienesti, Gabăra, Poiana-Dulcești în Moldova, Stolniceni, Govora-sat în Oltenia).

Procesul istoric care s-a desfășurat în secolul al IV-lea e.n., pe teritoriul intra- și extracarpatic în condițiile prezenței vizigoților, a fost reconstituit datorită unor ample cercetări în cuprinsul a numeroase necropole și așezări de tipul Sintana-Cerneahov (Tirgșorul Vechi, Oinac, Izvorul, Spanțov etc.), care au demonstrat persistența elementelor de cultură materială dacică în secolul al IV-lea e.n. și pătrunderea printr-un proces neîntrerupt a elementelor de cultură materială și spirituală romană în teritoriul de la nord de Dunăre, locuit de goții federați ai Imperiului roman.

Importanța rezultatelor cercetărilor asupra secolului al IV-lea e.n. constă din stabilirea diferitelor componente etnice și culturale care au contribuit la formarea culturii Sintana, la descoperirea unor criterii de ordin tipologic și cronologic, valabile metodologic și pentru cercetările din afara țării noastre, precum și din identificarea arheologică, pentru prima oară, a noi grupuri de populații germanice, pomenite de izvoarele scrise în această perioadă, dar nedefinite arheologic anterior (taifalii). În teritoriul Transilvaniei este atestată continuitatea populației provincial romane și în secolul al IV-lea e.n., prezența complexelor gotice fiind documentată aici în a doua jumătate a secolului al IV-lea și pe un spațiu mai restrâns decât în teritoriul extracarpatic.

Procesul istoric determinat de invazia hunică în anul 375 e.n. în spațiul intra- și extracarpatic a format de asemenea obiectul cercetărilor arheologice. S-a constatat că venirea hunilor și dislocarea masei de goți de pe teritoriul nostru au provocat, pentru o perioadă de câteva decenii, întreruperea legăturilor dintre regiunile nord-dunărene și lumea romană, ca urmare a controlului efectuat de huni asupra limesului dunărean.

S-a constatat arheologic fluctuația populației rurale autohtone către zonele adăpostite, colinare. Procesul continuității în condițiile migrației popoarelor nu poate fi considerat ca un fenomen static, așteptându-ne să găsim o succesiune, pe același loc, a populației, aceasta fiind obligată

la fluctuații periodice spre locurile mai ferite, în momentele stabilirii diferitelor valuri migratoare. *Continuitatea mobilă* este caracteristică în teritoriile extracarpătice ale României, fenomenul fiind atestat de descoperirile arheologice.

A fost subliniat caracterul sporadic al descoperirilor din epoca hunică pe teritoriul României, fapt explicabil prin legătura temporară a hunilor cu acest teritoriu, atât pînă la instalarea acestora în Pannonia cît și după această vreme (descoperirile de la Buhăieni, Dessa, Hotărani, Sucidava, Boșneagu, Bălteni și altele). Au fost stabilite jaloanele etnice, cronologice și tipologice ale antichităților caracteristice populațiilor hune, ostrogoto-alane și gepide, scoțîndu-se în evidență factorul activ daco-roman în cultura materială din Transilvania (Bratei, Morești).

Începînd cu a doua jumătate a secolului al V-lea e.n., ca urmare a prăbușirii puterii hunice din Pannonia, Imperiul bizantin își reia treptat autoritatea la Dunărea de Jos, se instalează o perioadă de liniște, de aproape un secol (pînă la venirea slavilor), care va facilita repopularea vechilor așezări rurale din teritoriul de la nord de Dunăre, în secolele VI — VII e.n., cu o populație romană și în a cărei cultură unitară vechile tradiții dacice și provinciale romane se întîlnesc cu elementele de cultură materială bizantină. Acestea pătrund printr-un contact neîntrerupt în teritoriul populațiilor rurale nord-dunărene, ajungînd să fie reproduse pe scară largă în replicile indigene (Ciurel, Budureasca, Ipotești, Străulești, Băneasa, Militari, Dulceanca, Botoșana, Chirniceni, Costișa ș.a.).

Cercetările arheologice au dovedit că teritoriul țării noastre era locuit la venirea slavilor de populația romană.

Grupurile de slavi (anți și sclavini), semnalate de izvoarele scrise, au fost identificate arheologic pe teritoriul României, ca o componentă etnică, alături de populația romană, în așezările mai sus menționate (începînd de la mijlocul secolului al VI-lea e.n.) sau în complexe slave de tipul Șipot-Suceava, Sărata-Monteoru și Sarasău în Maramureș.

Formele de cultură materială din perioada de după căderea limesului dunărean și după instalarea slavilor la sud de Dunăre reprezintă forme de tranziție spre cultura materială a secolelor IX — XI, caracterizate prin orizonturile care pot fi datate în secolul al VIII-lea e.n. din complexe de la Izvoru (un nivel mai timpuriu), Frătești, Bratei, contemporane descoperirilor avarice de caracter tîrziu. Descoperirile avarice din Transilvania reflectă pătrunderea avarilor în etape succesive, de durată limitată. Pătrunderi sporadice avarice sau de epocă avarică au fost semnalate și în teritoriul extracarpăt, la Tîrșorul Vechi, Frătești, Satul-Nou, Sultana, Izvoru, Capul Viilor ș.a.

Cercetările arheologice într-o serie de așezări din secolele IX — XI pe teritoriul Munteniei (Dridu, Bucov) și Dobrogei (Capidava, Dinogetia, Păcuilui Soare), Obîrșia în Oltenia ș.a. au contribuit la identificarea orizontului cultural atribuit de către unii cercetători protoromânilor; iar aceasta pentru motivul că în componentele principale ale culturii respective numite Dridu se reflectă o certă tradiție daco-romană.

Unele cercetări întreprinse în Muntenia și cu deosebire în Oltenia și Transilvania au demonstrat continuitatea și unitatea elementelor de tradiție daco-romană în cadrul culturii de tip Dridu.

Mai mult decât atât, într-o localitate din apropierea Craiovei și anume la Obirșia, cercetările arheologice au scos la iveală resturile unei necropole creștine, databilă în secolul al IX-lea, ceea ce constituie o neîndoioasă dovadă a continuității poporului nostru în regiunile nord-dunărene.

Paralel cu cercetările asupra populației rurale din secolele IX — XI, au fost identificate elemente arheologice reprezentând ultimele valuri nomade care au afectat teritoriul țării noastre : pecenegii, uzii și cumanii.

În studii numeroase s-a analizat rolul jucat de pecenegi și cumani, în raport cu populația băstinașă și cu Imperiul bizantin, la Dunărea de Jos, în special în secolele X — XII, stabilindu-se periodizarea și istoria raporturilor dintre aceștia și Bizanț.

Analiza datelor de ordin istoric și arheologic atestă cvasi-permanența dominației bizantine în Dobrogea și în regiunea Dunării de Jos, în perioada sus-amintită și în perioada năvălirii uzilor, în a doua jumătate a veacului al XI-lea.

Trebuie subliniată de asemenea importanța contribuției cercetărilor numismatice, care confirmă permanenta legătură dintre teritoriul nord-dunărean și sudul roman și romano-bizantin, prin fenomenul circulației monetare, pe toată durata mileniului I e.n.

Datele transmise de izvoarele istoriografice au permis lărgirea cadrului de reconstituire a perioadei migrațiilor și sub raportul factorilor social-economici, introduși în aceste regiuni de diferitele populații nomade sau migratoare. Ele definesc conținutul relațiilor fundamentale care au caracterizat modul de producție în epoca migrației.

Triburile războinice instalate temporar sau pe o durată mai lungă au integrat într-un sistem economic propriu comunitățile locale de agricultori, sistem care se caracterizează prin plata tributului în produse.

Rezultatele cercetărilor sistematice asupra mileniului I e.n. sub raport istoric și arheologic au dus în bună măsură la reconstituirea procesului de etnogeneză a românilor.

Au fost analizate diferitele aspecte ale componentelor etnice care au intervenit în procesul de etnogeneză și etapele acestui proces, studiindu-se continuitatea dacică și daco-romană, romanizarea, specificul procesului de continuitate și romanizare, pentru regiunile extracarpătice, și ansamblul de factori care au dus la sinteza poporului român, ca popor romanic.

După descoperirile de la Zimnicea (secolul al XIV-lea) din anii 1948 — 1950, cercetările arheologice asupra feudalismului românesc au căpătat amploare și profunzime tematică prin șantierelor sistematice organizate pe întinsul țării în ultimul sfert de secol. Au fost urmărite în principal probleme complexe și de importanță deosebită pentru studiul vieții economice și sociale, politice și culturale, atât pentru perioada timpurie a feudalismului (secolele X — XIV), cât și a feudalismului dezvoltat (secolele XV — XVII). Axată o vreme pe tematica vieții urbane și de curte, ulterior, investigația a cuprins treptat și cu rezultate încurajatoare viața lumii rurale medievale.

Astfel, fenomenul constituirii orașelor medievale, în studiul căruia arheologia din ultimii ani a obținut date substanțiale, a fost cercetată la Suceava, Iași, Siret, Roman etc. în Moldova, la Tîrgoviște, Tîrgșor, București, Cîmpulung și Cetățeni în Muntenia. Datorită acestor cercetări, avem astăzi o imagine cuprinzătoare a ceea ce au însemnat orașele în

istoria țărilor române, rolul lor economic și social, dimensionându-se ponderea lor în producția materială și spirituală, în schimburile comerciale din interior și cu lumea din afara granițelor.

Așa de pildă, s-a constatat că în bună parte orașele medievale românești aveau o populație alcătuită din meșteri, negustori, boieri, soldați, oameni ai administrației municipale și domnești (slujitori); încă din secolul al XV-lea, în perimetrul orașelor noastre se definesc zone specifice, cartiere de profil, rezervate meșteșugarilor (uneori chiar unui singur meșteșug — olari, fierari și orfăurari etc.). Desigur nu lipseau îndeletnicirile agricole intrucît se știe că separația meșteșugurilor de agricultură a fost definitivă la finele evului mediu. Totodată a fost evidențiată importanța curților voievodale, a fortificațiilor — acestea din urmă, în special în Moldova, îndeplinind un rol esențial în apărarea statului, grație desăvîșirii sistemului defensiv în domnia lui Ștefan cel Mare (1457—1504). Descoperirile din ultima vreme de la Curtea de Argeș documentează existența, în secolul al XIII-lea a unei formațiuni prestatale românești.

În ce privește cercetarea lumii rurale — pe care s-a întemeiat întregul edificiu medieval de la noi — investigațiile de la Hlincea — Iași, Șcheia — Suceava, Coconi — Ilfov, Suslănești — Argeș, Frumoasa — Teleorman, alături de amplele săpături practicate de alte foruri în aria capitalei, îmbogățesc cunoștințele noastre sub diverse aspecte: nivelul atins de producția economică (îndeletniciri agricole, casnice și meșteșugărești, specializarea meșteșugurilor) stratificarea socială etc. Studiul satelor medievale a permis totodată abordarea unor importante probleme de geografie istorică, localizarea unor așezări consemnate de izvoarele scrise, de ex. Vicina, schimburile cu orașul și influențele reciproce. De asemenea au fost studiate pe cale arheologică, în vederea restaurării lor, diferite centre mănăstirești (Putna, Slatina, Humor, Moldovași în Moldova, Cozia, Cotmeana, Brincoveni, Gura Motrului, Mamul ș. a. în Țara Românească), multe din acestea fiind focare de cultură medievală renumite.

În sfîrșit prin cercetări efectuate în diferite așezări din Transilvania și îndeosebi în Maramureș, s-au obținut date importante în legătură cu istoria acestor ținuturi românești și strinsele lor raporturi cu provinciile istorice extracarpătice.

Desigur rezultatele pozitive obținute în perioada la care ne referim nu trebuie să ne îndepărteze de la aprecierea critică a activității desfășurate pînă acum. Se impune o lărgire a cercetării mai ales pe direcțiile prioritare ale investigației istorice, iar una din acestea privește etapa secolelor XII — XIII, cînd se documentează existența cnezatelor și voievodatelor românești. De asemenea va trebui să insistăm asupra coordonatelor care definesc factorii de unitate ai poporului român în orînduirea feudală, în ciuda faptului că vreme îndelungată acesta a viețuit în țări distincte.

Comitetul de redacție